

*А. С. Скрильник,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, м.
Полтава*

*Д. М. Хохлова,
студент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава*

*В. О. Кривенко,
студент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: АПРОБАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

*A. Skrylnyk,
PhD in Economics,
k.e.n., assistant professor of department of business economics and human resource
management,*

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava

*D. Khokhlova,
Student Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava*

*V. Krivenko,
Student Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava*

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC BASES OF INCREASE OF EFFICIENCY OF ENTERPRISES: THE EUROPEAN EXPERIENCE TESTING

Неминучість та невідворотність енергозбереження є однією із пріоритетів існування й розвитку розвинутих країн світу, що підтверджується наявністю національних і регіональних програм з енергозбереження, загальнодержавних і регіональних органів управління з енергозбереження і підвищення енергоефективності стратегічних галузей економіки. На сьогодні більшість країн Європейського співтовариства мають практичний досвід впровадження енергозберігаючих заходів у всіх сферах економіки та доведені результати їх ефективності. Розв'язання проблем в сфері енергозбереження країнами Європейського співтовариства дозволяє ефективно розвиватися галузям енергетики, екології та створює фундамент для структурної побудови економіки в цілому. В статті висвітлено організаційно-методичні засади управління енергозбереженням на підприємствах в рамках побудови та функціонування системи контролінгу, що активно використовується на підприємствах Європи. Розглянуто умови та особливості організації системи енергоконтролінгу і його впливу на енергоефективність підприємства.

The inevitability and certainty of energy saving is one of the priorities of the existence and development of developed countries, as evidenced by the presence of national and regional energy efficiency programs, national and regional authorities on energy saving and energy efficiency strategic industries. Today most of the countries of the European Community have practical experience in implementing energy saving measures in all sectors of the economy and the results proved their effectiveness. Solving problems in the field of energy the European

Community can effectively develop energy, environment and lay the basis for structural construction economy. The article highlights the organizational and methodological principles of power management in enterprises within the construction and operation of the controlling system, which is widely used in enterprises in Europe. The conditions and characteristics of the system enerhokontrolinhu and its impact on energy companies.

Ключові слова: енергоконтролінг, управління, енергоефективність, організація служби, управлінські рішення, інноваційно-інвестиційні проекти.

Key words: controlling, management, energy efficiency, organization of controlling administrative decisions, innovation and investment projects.

Вступ. З давніх часів енергія була і залишається важливим фактором, що визначає розвиток економіки країни, підвищення добробуту й якості життя людей. Але за останні 100 років рівень споживання паливно-енергетичних ресурсів у світі збільшився майже в 30 разів, при цьому 85% спожитих ПЕР базуються на природних ресурсах, які не поновлюються [1].

В Україні енергоемність ВВП у 22 рази вища, ніж у Європі. Висока енергоемність ВВП в Україні є наслідком значного технологічного відставання усіх галузей економіки, незбалансованою структурою національної економіки та суттєвим зростанням «тіньового сектору» [2]. Запозичення найкращого і перевіреного досвіду в енергозбереженні країн Європи є джерелом стрімкого розвитку економіки України, але за браком наявних власних інвестиційних ресурсів та низької інвестиційної привабливості більшості галузей національної економіки, попит на ринку енергозбереження майже відсутній. Тому на сьогодні є актуальним питання удосконалення інструментів і методів обґрунтування ефективності й підвищення результативності управління енергозберігаючими проектами, які мають значний потенціал щодо зменшення енергоемності господарської діяльності суб'єктів ринку.

Результати. На більшості підприємств України, контроль та облік енерговитрат покладено на такі функціональні підрозділи, як бухгалтерія та фінансовий відділ, які здійснюють традиційну функцію – ведення фінансового обліку та складання зовнішньої звітності. Для успішного функціонування на ринку, більшість підприємств повинно ефективно використовувати свої ресурси, та забезпечити процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю витрат в середині організації. Тому виникає необхідність створення, на основі апробації європейського досвіду, окремих функціональних підрозділів управлінського обліку, головною метою якого, було б організація обліку, контроль та оцінки витрат в середині підприємства.

Організаційно-методичні основи створення системи енергоконтролінгу на підприємстві, як правило, містять у собі питання організації служби контролінгу, визначення її місця в організаційній структурі підприємства, аналізу інформаційних потоків і можливих варіантів впровадження контролінгу на підприємстві. Для ефективної роботи й чіткого визначення відповідальності системи енергоконтролінгу на підприємстві необхідно створити спеціальний структурний підрозділ – службу контролінгу.

Служба енергоконтролінгу узагальнює роботу бухгалтерії, фінансового відділу, планово-економічного відділу, відділів головного інженера, головного енергетика. Оскільки основна функція енергоконтролінгу на підприємстві є аналіз і управління витратами й прибутком, формування та використання резервів енергоресурсів, служба контролінгу повинна мати можливість одержувати всю необхідну інформацію й перетворювати її в рекомендації для прийняття управлінських рішень вищими керівниками підприємства.

При організації служби енергоконтролінгу на підприємстві з метою підвищення його енергоефективності, необхідно враховувати наступні передумови [4]:

- необхідно прагнути до наочних простих структур (використовувати лінійну, лінійно-функціональну, але не матричну структуру);
- узгодження цілей, управління цілями й досягнення цілей координуються тільки на першому рівні управління;
- методи управління енергоефективністю діяльності підприємства в рамках загальної, головної стратегії, стають ефективними тільки тоді, коли контролеру вдається їх скоординувати між центрами відповідальності;
- контролер має потребу в одержанні інформації про економічні взаємозв'язки й резерви, їх використання та економію;
- служба контролінгу самостійна, незалежна й нейтральна стосовно рівнів управління.

Впровадження системи контролінгу на підприємстві має відбуватися по трьох напрямках: підготовчий етап; етап впровадження контролінгу; етап автоматизації. У свою чергу другий етап

представляє собою наступні чотири етапи: зміни в системі управління; зміни в організаційній структурі; інформаційні потоки в системі підприємства; зміни в культурі підприємства.

Зміни в процесі управління енергозбереженням підприємства при впровадженні системи контролінгу проводяться по наступних напрямках:

- впровадження центрів відповідальності по принципам функціональності, територіальності відповідності організаційній структурі та структурі витрат;
- розподіл по центрах фінансової відповідальності для оптимізації планування (бюджетування), обліку й контролю діяльності підприємства.

Управління впровадженням енергоефективних технологій в системі побудови контролінгу на підприємстві повинно бути самостійною підсистемою, що містить сукупність специфічних інструментів, правил, структурних органів, інформації і процесів, націлених на підготовку і забезпечення виконання планів впровадження енергоефективних заходів. При управлінні впровадженням енергоефективних технологій на підприємстві необхідно здійснювати обґрунтований вибір основних напрямків енергозбереження на підприємстві в цілому і для кожної структурної одиниці зокрема.

Під управління енергозбереженням на підприємстві слід розуміти сукупність дій щодо здійснення впливу управлінських органів (суб'єкту управління) на процес енергозбереження (об'єкт управління) за допомогою реалізації функцій, спрямованих на досягнення постійного підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства і, як наслідок, підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Ефективність процесу управління енергозбереженням залежить від того, за яким принципом формується система контролінгу на підприємстві.

Основний координаційний центр управління процесами енергозбереження на підприємстві необхідно створити на рівні керівництва підприємства в особі керівника служби контролінгу та профільних кураторів, що керують чи впливають на виробничий процес.

Функціонування системи контролінгу забезпечить виконання наступні напрямків в сфері енергозбереження [4]:

- відділ контролінгу розробляє головні напрямки енергозбереження на підприємстві і доводить їх до структурних підрозділів (керівники цехів, відділів, служб);
- суб'єкти енергозбереження на місцях виникнення витрат проводять планування виробничих процесів з узгодженням визначених керівництвом підприємства головних напрямків впровадження енергозберігаючих технологій;
- розробляються мотиваційні заходи для персоналу підприємства;
- на визначених об'єктах, що є джерелами заощадження енергії, підприємством проводиться організація та поточне управління процесами енергозбереження.
- проводиться корегування існуючої стратегії діяльності підприємства на отримані результати від проведених заходів, щодо зменшення енергоємності продукції, тощо.
- корегування господарських процесів на підприємства, щодо наявних резервів зменшення енергоємності продукції.

Таким чином, становлення ефективної системи управління енергозбереженням на підприємстві є сукупністю заходів, що реалізуються через механізми функціонування системи контролінгу, і забезпечують баланс між кінцевими результатами праці, характеризують зростання її продуктивності, раціональним використанням ресурсів і їх економією – з одного боку і збільшенням обсягів товарообігу і об'єму реалізації продукції (робіт, послуг), – з іншого.

Функціональні обов'язки ведення управлінського обліку щодо енергозбереження та енергоефективності на підприємстві необхідно надати контролеру з управлінського обліку. Контролер з управлінського обліку повинен готувати інформацію для прийняття управлінських рішень. Контролер з управлінського обліку підпорядковується начальнику служби контролінгу і керівнику підприємства. Бухгалтерія повинна забезпечувати контролера з управлінського обліку інформацією фінансового обліку. Безпосередньо контролер буде підпорядковується начальнику служби контролінгу.

Контролер буде допомагати керівництву виконувати наступні функції: планування перспективних планів розвитку; контроль і регулювання виробничих результатів; організація роботи управлінського обліку; мотивація.

В процесі планування діяльності підприємства, контролер повинен надавати інформацію, яка використовується для прийняття управлінських рішень з питань підвищення енергоефективності та впровадження енергозберігаючих технологій. Для складання кошторису використання енергоресурсів підприємства, контролер надає короткострокові плани. Він відповідає за результати минулого періоду, встановлює процедуру складання кошторису і графіку роботи, координує розробку короткострокових планів всіма підрозділами підприємства та стежить за тим, щоб ці плани були тісно взаємопов'язані. На наступному етапі контролер зводить плани у загальний фінансовий кошторис, який дає на затвердження вищому керівництву.

Для здійснення процедури контролю і регулювання енергозберігаючих заходів на підприємстві, використовуються дані всіх підрозділів підприємства, які зводяться у звіт про досягання результатів, для

кожного центру відповідальності, який очолює керівник, що володіє делегованими повноваженнями і відповідає за результати роботи сегменту.

Організація управлінського обліку з питань енергозбереження та підвищення енергоефективності на підприємстві, передбачає створення системи обліку, що забезпечує збирання, обробку і передачу інформації про результати діяльності кожного центру відповідальності. Основою обліку за центрами відповідальності є закріплення витрат і доходів за керівниками різних рівнів і систематичний контроль за виконанням ними затверджених планів. Відповідно досягання поставлених показників покладено не тільки на керівників центрів відповідальності, а й на працівників відповідних відділів та цехів. Інформація про результати діяльності кожного центру відповідальності на підприємстві повинна буде періодично узагальнюватися у звіті центрів відповідальності.

Побудова системи обліку витрат по центрах відповідальності допоможе підприємству оцінювати свої витрати та обсяги спожитих енергоресурсів не в загальному обсязі на бухгалтерських рахунках та в бухгалтерській звітності, а безпосередньо на місцях виникнення цих витрат, в тому числі енерговитрат, що дає змогу підвищити контроль за діяльністю по центрах відповідальності. На основі проведеного дослідження організаційних та методичних основ побудови відділу контролінгу та оцінки впливу його діяльності на підвищення енергоефективності промислових підприємств, можливо розробити засади управління енергозбереженням на підприємстві в рамках функціонування системи контролінгу на представити їх у вигляді схеми, що наведено на рисунку 1.

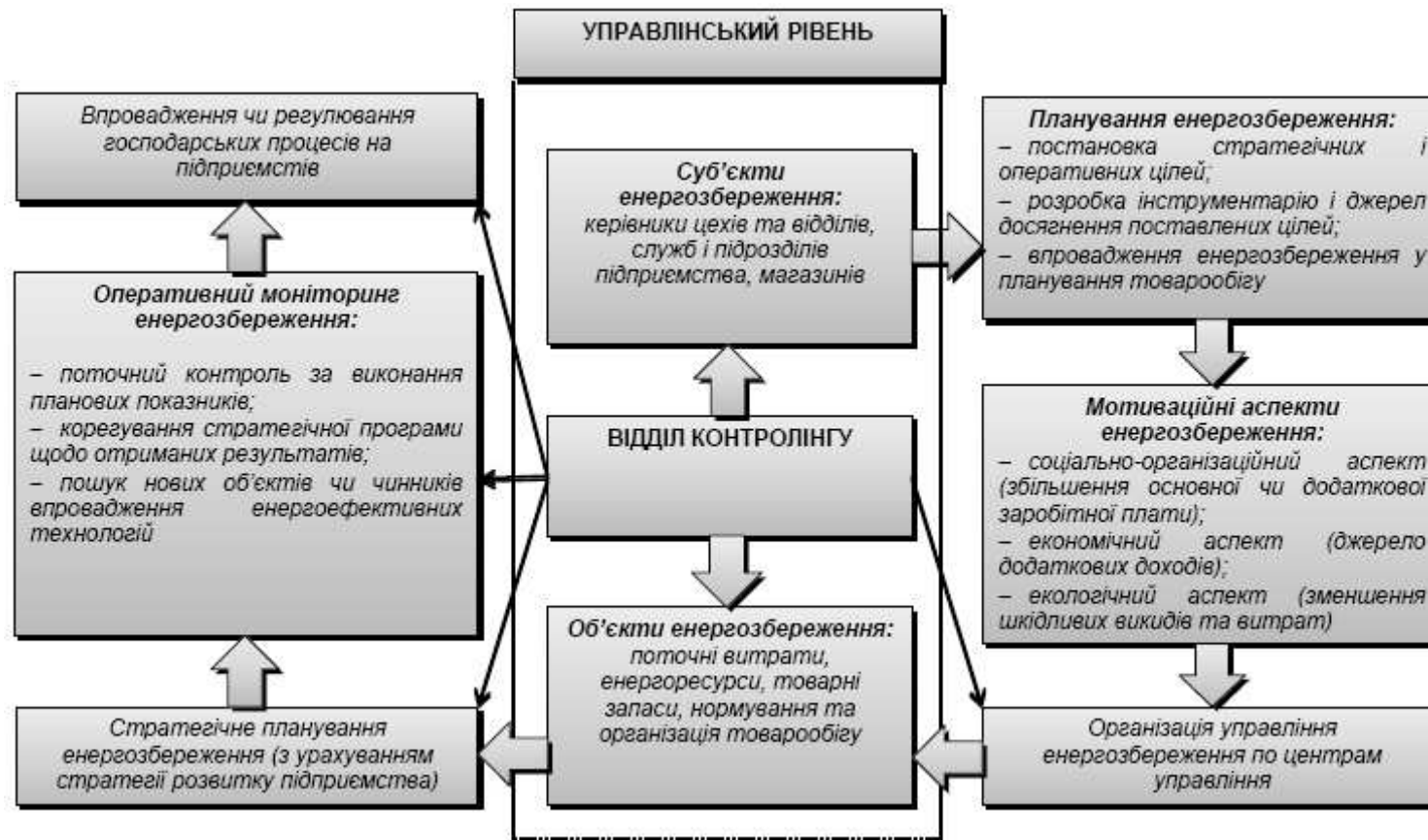

Рисунок 1. Організаційно-економічні засади управління енергозбереженням на підприємстві в рамках функціонування системи контролінгу

Спираючись на основні результати реалізації вітчизняної регіональної інвестиційної політики у сфері енергозбереження, які показують її низьку ефективність, можна сформулювати такі ключові проблеми її розробки та векторів її впровадження:

1. Енергозбереження передбачає комплекс технічних, фінансово-інвестиційних, організаційних, управлінських і навчально-освітніх заходів, які повинні враховувати регіональну специфіку.

2. Побудова взаємопов'язаної багаторівневої системи та програм підвищення енергоефективності: від муніципальних утворень до регіонів і країни.

3. Створення ефективної інфраструктури інновацій у сфері енергозбереження.

4. Посилення інституціонального підґрунтя, яке проявляється в:

– збільшення повноважень Національного агентства з питань забезпечення ефективного використання енергоресурсів як провідника вітчизняної політики енергозбереження;

– формування регіональних ринків фінансових, страхових, консалтингових, маркетингових, аудиторських та інших послуг у сфері енергозбереження; слабкості інституціональної інфраструктури, яка охоплює енергосервісні компанії, енергоінвестиційні фонди, інформаційні центри тощо);

– зростання корпоративної культури збереження енергоресурсів (поширення системи енергоконтролінгу, практики періодичного енергоаудиту підприємств, а також будівель, споруд, об'єктів енерго- і теплопостачання в житлово-комунальному господарстві) тощо;

– удосконалення законодавчо-нормативної бази збереження паливно-енергетичних ресурсів (усунення обмеженості, системної та локальної неузгодженості, некорельованості із законодавчими нормативами ЄС у цій сфері).

5. Структуризація політики енергозбереження. Нині заходи державного регулювання в Україні сконцентровано за напрямом несистематичного впровадження енергозберігаючих проектів, що фінансуються міжнародними фондами чи компаніями відповідного профілю; водночас майже не розвиваються такі важливі напрями, як: фінансово-економічне стимулювання реалізації еколого- та енергозберігаючих проектів за рахунок власних коштів компаній, підтримка трансферу технологій та стимулювання еко- і енергоінновацій, фінансування спеціальних наукових досліджень та дослідницько-конструкторських робіт у сфері енергозбереження; впровадження жорсткої системи стандартизації, маркування та сертифікації продукції у галузі енергоспоживання.

6. Розширення інструментарія реалізації та оцінювання ефективності енергозберігаючої політики та законодавчих механізмів здійснення такої політики; відсутність системи моніторингу та аналітичної оцінки її результатів; відсутність адаптації ефективного іноземного досвіду з реалізації політики збереження паливно-енергетичних ресурсів) [3].

7. Удосконалення законодавства на основі вивчення досвіду Європейських країн та системи стандартизації у сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії та видів палива; оптимізація структури енергетичного балансу держави; удосконалення механізмів ціноутворення на ПЕР; адаптація механізмів державного управління до принципів та вимог законодавства ЄС [5].

Література.

1. Брижань І.А., Поденко Д.П. Інвестиційне забезпечення проектів з енергозбереження / Матеріали XXXI міжнародної науково-практичної конференції (1-2 листопада 2013 р.). – Львів: «ЛЕФ», 2013. – С.70-71.

2. Енергетичний менеджмент / Ю.В. Дзядичевич, М.В. Буряк, Р.І. Розум. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 295 с.

3. Офіційна інтернет-сторінка Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://saee.gov.ua/uk/business/preferentsii/derzh-pidtrymka/zahody>

4. Економічні аспекти енергозбереження: проблеми та шляхи їх вирішення: кол. монографія / за заг. ред. В.Я. Чевганова. – Полтава: ПолтНТУ, 2015 – С. 41- 74

5. Чевганова В.Я., Романова Т.О., Руденька А.С. Формування інвестиційної політики у сфері енергозбереження / Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Сучасна економічна наука: теорія і практика» (7-8 листопада 2013 р.). – Полтава: ПолтНТУ, 2013. – С.23-24.

References.

1. Bryzhan' I.A., Podenko D.P. (2013), "The investment security of energy efficiency projects", Materiali XXXI mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi, «LEF», L'viv, Ukraine, pp. 70-71

2. Dziadykevych Yu.V., Buriak M.V., Rozum R.I.. (2010), Enerhetychnyj menedzhment [Energy Management], Ekonomichna dumka, Ternopil, Ukraine.

3. Ofitsijna internet-storinka Derzhavnoho ahentstva z enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennia Ukrainy (2011), " Measures taken by the Government in the field of energy efficiency and conservation" available at: <http://saee.gov.ua/uk/business/preferentsii/derzh-pidtrymka/zahody>

4. Chevhanova V.Ya. (2015), Ekonomichni aspekty enerhozberezhennia: problemy ta shliakhy ikh vyrishehnia: kol. monohrafiia [Economic aspects of energy conservation: problems and solutions: col. monograph] PoltNTU, Poltava, Ukraine.

5. Chevhanova V.Ya., Romanova T.O., Ruden'ka A.S. (2013), "Formation of investment policy in the field of energy ", Materialy III Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii [III Ukrainian scientific-practical Internet conference], Suchasna ekonomichna nauka: teoriia i praktyka [Modern economic science: theory and practice], PoltNTU, Poltava, Ukraine, pp.23-24.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2015 р.